

Tro i rörelse

”**VÅRA HÄNDER** och våra nät är tomma, vi fiskade hela natten utan att få någonting”, sa de trötta och frustrerade galileiska fiskarna till den kringvandrande predikanten som stod på stranden när dagen var ny.

Många kristna i stora delar av västvärlden har nog ungefär samma känsla i dag. Kyrkor, kloster och prästutbildningar har tömts på folk och tiotusentals lämnar kyrkan. De mörka skuggorna från den senaste tidens händelser tar ifrån kyrkorna deras trovärdighet. De kristna är splittrade – i dag finns skillnaderna inte mellan kyrkorna i första hand, utan inom dem. Den kristna tron ställs inte längre mot militant ateism eller svår förföljelse som kan väcka och mobilisera troende, utan mot en fara som är betydligt värre – likgiltigheten.

Profeten från Nasaret valde en sådan stund, en som präglades av uppgivenhet och frustration, när han skulle tala till sina framtida lärjungar för första gången. Besvikna fiskare som varit vakna hela natten var inte de mest lämpade åhörarna för hans predikan om riket som skulle komma, men

de visade prov på det som utgör förgården och porten in till tron: modet att visa tillit. "Försök igen" – så lød hans första predikan. "Ro ut på djupt vatten och lägg ut näten där."¹

Trots att vår tid präglas av uppgivenhet och frustration måste vi ge kristendomen en chans till. Det betyder inte att vi ska göra samma sak igen, inklusive att upprepa samma gamla misstag. Det betyder att vi ska gå djupare, vänta uppmärksamt och göra oss redo att handla.

*

Det här är en bok om trons förvandling i människors liv och i historien. Jag ställer frågan vilka förvandlingar som äger rum i dag och vilka möjliga framtida former av kristendom som vi redan ser tecken på i många av dagens kriser. Som alltid då betydande historiska förändringar äger rum förändras också trons roll och ställning i samhället, och de uttryck den tar sig i kulturen. Inför alla dessa förändringar måste vi alltid ifrågasätta trons identitet på nytt. Vad består tron i, och vad är det som avslöjar dess *kristna* natur? Det är en bok om tron som en resa på spaning efter Gud mitt i en föränderlig värld, om att leva i tro, om att handla i tro, om hur vi tror (*fides qua*) snarare än vad vi tror (*fides quae*), om trons "syfte". Med tro menar jag en viss livshållning, en inställning, ett sätt att vara i världen och se på den, snarare än det som bara är "religiösa uppfattningar" och åsikter. Jag är mer intresserad av *tro* än av *uppfattningar*.

*

Begreppet tro (med det hebreiska verbet *heemin*) möter vi hos de judiska profeterna under axaltiden (omkring 400-talet före Kristus)², men själva *företeelsen* tro är äldre. Jag kommer inte att ägna mig åt diskussionen om huruvida tro i bemärkelsen förtröstan, en personlig relation till det transcendenta, är Bibelns helt unika bidrag till människans andliga historia eller om tro i denna bemärkelse (eller likartade fenomen) redan fanns som ett inslag i förbibliska religioner och andlighetstraditioner, eller om tron kan ses som en antropologisk konstant, en grundläggande komponent hos själva mänskligheten. Jag fokuserar på den del av trons historia som har sina rötter i judendomen och fortsätter i kristendomen, samtidigt som den går utanför kristendomen i dess traditionella kyrkliga form.³

Medan tron skred fram genom historien präglade den hebreiska Bibeln in två grundläggande drag på den: dels erfarenheten från uttåget ur Egypten, resan från slaveri till frihet (trons *pilgrimsnatur*) och dels att tron införlivades i tillämpningen av rättvisa och solidaritet – sann tro yttrar sig, enligt profeterna, i att den ”för den faderlöses talan och skaffar ännan rätt”.⁴ Arketyper för en troende är Abraham, ”trons fader”, som sägs ha gett sig ut på en resa utan att veta vart han var på väg.⁵ Tron, särskilt profeternas tro, positionerar sig inte bara mot svartkonsten utan också mot tempelreligionen med dess präster och offerriter. Jesus hänvisar till detta släktskap med profeterna, och i centrum för hans förkunnelse finns uppmaningen till förvandling, till omvändelse (*metanoia*).

Martin Buber skilde mellan två sorters tro, den som be-

tecknades med det hebreiska ordet *emunah* (tro som förtröstan) och den tro som uttrycktes med det grekiska ordet *pistis* ("tro på", tro med ett objekt). Den förra förknippades med judendomen och den senare med kristendomen, framför allt aposteln Paulus tro på Kristus.⁶ Denna distinktion mellan två sorters tro är en sorts motsvarighet till latinets distinktion mellan *fides qua* och *fides quae*. Till skillnad från Buber är jag övertygad om att tron inom kristendomen inte mister sin *emunah*-natur, att en tro på Kristus inte behöver innebära en objektifierad tro. Kristen tro är inte i första hand en kultliknande tillbedjan av Jesu person utan *en väg som innebär att följa Kristus*. Att följa Kristus är inte detsamma som att härma Jesus från Nasaret i bemärkelsen historisk person i ett avlägset förflutet (så som den ursprungliga titeln på Thomas à Kempis berömda verk om tron, *De imitatione Christi*, skulle kunna tolkas). Snarare är det en resa mot och med Jesus, han som sa om sig själv att "jag är vägen" och lovade lärjungarna att de skulle göra ännu större ting än han själv gjorde. Tron på Kristus är en resa i mod och förtröstan, i kärlek och trofasthet; det är en rörelse mot den framtid som Kristus förbådade och som han bjuder in oss till.

Denna dynamiska tolkning av kristendomen förutsätter en viss sorts kristologi, nämligen synen på Kristus som början och slutet på hela skapelsens utveckling.⁷

Paulus genomförde den första radikala omstöpningen av den tidiga kristendomen; han förvandlade den från en judisk sekt genom att transplantera in den i antikens civilisation. Jag anser att detta är kristendomens radikala bidrag till trons historia, nämligen dess tonvikt på världsomfattande mission. I

Paulus version överskrider kristendomen gränser som tidigare inte kunnat överbryggas: gränser mellan religioner och kulturer (det spelade ingen roll om man var jude eller grek – alltså hedning), gränser i form av samhällsskikt (det spelade ingen roll om man var slav, ett "talande redskap" utan rättigheter i den romerska världen, eller fri), och gränser i form av tydligt definierade könsroller (man eller kvinna).⁸

Paulus universalism ser jag som kyrkans pågående uppdrag i historien. Kristendomen måste alltid värna om och utöka denna radikala öppenhet. Den nutida versionen av denna universalism är ekumeniken, motsatsen till arrogant ideologisk imperialism. Om kristendomen ska hämta sig från den kris som drabbat många av dess tidigare uttryck, och bli ett inspirerande svar på de utmaningar som uppstår i denna tid med alla stora samhällsförändringar, då måste den på ett djärvt sätt överskrida tidigare mentala och institutionella gränser. Det har blivit dags för kristendomen att överskrida sig själv. Den tanken kommer vi att återkomma till gång på gång i den här boken.

Om vi vill lära oss något grundläggande om andra människors tro bör vi bortse från om de tror på Gud eller inte, vad de har för syn på Guds existens och vad de har för kyrklig eller religiös tillhörighet. Det vi bör intressera oss för är vilken roll Gud spelar i deras liv, *hur* de tror, *hur* de lever ut sin tro (i sitt inre liv och i sina relationer), *hur* deras tro förvandlas genom deras liv och *hur* den förvandlar deras liv – och om,

hur och i vilken mån deras tro förvandlar den värld de lever i. Det är bara trons tillämpning – både vad gäller de troendes inre andliga liv och deras liv i samhället – som kan tala om för oss vilken Gud de tror och inte tror på. Tro i bemärkelsen *emunah*, ”ontologisk ur-tro”, är inte bara en känslomässig fideism, en luddig from känsla. Det vore naturligtvis fel att underskatta trons innehåll (*fides quae*) och skilja det från trons handling. Samtidigt är trons *existentiella dimension*, trons handling som förkroppsligas i hur vi lever vårt liv, på flera sätt överordnad trons ”innehåll” och kognitiva aspekt.

Trons ”objekt” är på sätt och vis underförstått i troshandlingen, i de troendes liv. Därför kan människors livserfarenhet i sig ge oss tolkningsnyckeln till att få veta vad de egentligen tror, vad de bygger sina liv på och inte bara bekänner med ord.

Denna syn på tron gör det också möjligt för oss att tala om ”tron hos de icke-troende” (de som hävdar att de inte tror) och ”otron hos de troende” (de som hävdar att de tror). Fenomenet underförstådd tro finns redan i Nya testamentet, i Matteusevangeliet och i Jakobsbrevet, tro som till och med ”anonymt” ingår i vårt sätt att leva vårt liv. Vi kan visa vår tro genom våra gärningar, som vi läser i Jakobs brev.⁹ Ibland kan vi bli förvånade över den outtalade tron i våra egna handlingar – enligt Matteusevangeliet fick de som hade omsorg om människor i nöd möta Kristus utan att de visste om det.¹⁰ Den antike författaren Theofilos från Antiochia skriver: ”Om du säger: ’Visa mig din Gud’, då ska jag svara: ’Visa mig dig själv, så ska jag visa dig din Gud.’”¹¹

En människas sätt att vara människa är det sannaste ut-

trycket för hennes tro eller otro. En människas liv säger mer om hennes tro än det hon tänker eller säger om Gud. Men när vi talar om hur människor lever, då ska vi akta oss för att förminska livets helhet till det område som rör moral, dygder och synd. En människas sätt att leva, hennes sätt att vara, inbegriper även hennes känslomässiga djup, hennes fantasi och kreativitet, hennes känsla för skönhet och humor, hennes empatiska förmåga och en mängd andra egenskaper. Hennes sätt att ta sig an uppdraget att vara människa säger enormt mycket om vilken sorts människa hon är och om vilken sorts tro som ger inspiration och näring åt hennes liv.